

PRAEITIES AIDAI

Stasys KEINYS

NEUŽMIRŠTAMASIS DVASIOS IR KŪNO DAKTARAS

*Neįsileisti į galvą minties, kad
jau pasiektas tobulumas, kurio
visai dar neturi.*

(Iš kun. J. Pabrėžos ryžtų)

Per 225 metus praeityje pasiliko ta 1771 m. sausio 15-toji, kai Jonas ir Rožės Pabrėžų šeimoje Večių sodoje, palatvėje, gimė sūnus, Lenkimų parapijos knygoje lotyniškai įrašytas vardu Georgius (žemaitiškai tai bus Jurgis), po 46 metų, kai įstojo į Kretingos pranciškonų (bernardinų) vienuolyną, gavęs tėvo Ambraziejaus vardą. Dėl to ne tik dabar, bet kartais ir anuomet šis Žemaičių kunigų seminarijos auklėtinis, prieš tai porą metų griūvant Didžiajai Lietuvos Kunigaikštystei mokėsis seniausioje aukštojoje Lietuvos mokykloje, tuo metu vadintoje Vyriausiąja Lietuvos mokykla, buvo pavadinamas ir pats kartais pasirašydavo kunigu Jurgiu Ambraziejumi Pabrėža. Šiam žmogui, kuris jau bemaž pusantro šimto metų ilsisi ramybėje (mirė 1849 m. lapkričio 11 d.), buvo lemta garbė pasidaryti Neužmirštamuoju.

J. A. Pabrėža, be mažiausių abejonių, priklauso prie didžiausių tautos vyrų, prie šlovingiausių žemaičių. Vos užgesusio velionio bičiulis Žemaičių vyskupystės valdytojas kapitulos vikaras Jonas Križostomas Gintila (1788 – 1857) visai vyskupystei pranešė: „A. a. Ambraziejus Pabrėža, pirma pasaulinis kunigas, daugelį metų tarnavo Dievo Bažnyčiai, paskui Kretingos vienuolyne šv. Pranciškaus Trečiojo Ordено jupa apsilvilkęs, buvo kitiems visokių dorybių paveikslas. <...> Paliko daugybę rankraščių žemaičių kalba kaip dvasiško, taip ir pasaulinio turinio“¹.

¹ V a i ž g a n t o Raštai. K., 1929. T. 11. P. 72. Iš lotynų kalbos šį vyskupystės kurijos pranešimą skelbdamas išvertė pats Vaižgantas. Kalbos dalykai čia netaisyti.

Tačiau įvertintas J. A. Pabrėža buvo ir gyvas tebebūdamas. 1848 m. išleistoje „Žemajtiu Wiskupistėje“ kun. Motiejus Valančius (1801 – 1875), dar prieš patapdamas Žemaičių vyskupu, skyriuje „Mokyti lietos vyrai“ po Petro Roizijaus, Motiejaus Strijkovskio, Mikalojaus Daukšos, Pranciškaus Šrubauskio, Konstantino Sirvydo, Mykolo Olševskio, Stanislovo Čerskio įdėjo „dar tebegyvojantį dievobaimingą raštininką K. Jurgį Embraziejų Pabrėžą“ (parašyta, kad gimęs Skuodo parapijoje) ir jam paskyrė daugiau vietos negu kuriam kitam. Čia Pabrėža labai iškeltas kaip pamokslininkas („Žmonės jo pamokslų kaipo kokio apaštalo su didžiausia atida klauso ir nemaž gauna pelno išganingo“²) ir botanikas („Kunigas Pabrėža pažįsta kožną žolelę, mūsų pusėj augančią, kožnos žino vardą ir pavardę, numano taipogi, kam kuri deranti“³), suminėtas nemažas pluoštas jo veikalo ir kitokių nuopelnų. O baigiama taip: „Be galo darbus tas zokaninkas niekuomet nespėja. Vos atkalbėjęs poterius ir kitus spėjęs žygius, diena iš dienos rašo. Pratešk, Dieve, jam amžių ir suteik turtingą poną, kurs parašytas per jį knygas išspausdinęs žmonėms apskelbtų!“⁴ Deja, nei anuomet, nei per visus 146 po J. A. Pabrėžos mirties prabėgusius metus tokio pono nesusirado. Tad mažai kas ir tepaskelbta – visų pirma paties M. Valančiaus rūpesčiu išleista tikybos knygelė „Parokratima tąn saužinės“ (1849 m., kontrafaktinis leidinys, tad metai netikri) ir Amerikoje „Dirvos“ žurnale 1900 m. bei S. Daukanto literatūros draugijos lėšomis atskiru atspaudu dalis botanikos veikalo „Botanika arba taislius auguminis“. Smulkmenų išspausdinta įvairiuose leidiniuose.

Gražiai J. A. Pabrėžą apibūdino ir kitas amžininkas Liudvikas Adomas Jucevičius (1813–1846), 1841 m. pažymėtame rankraštyje „Biografinės ir literatūrinės žinios apie mokytus žemaičius <...>“ rašydamas: „Tai puikus žemaičių kalbos ir senovės žinovas, be to, talentingas pamokslininkas, tačiau ypatingai jis domisi botanika ir jau yra parašęs lietuvių kalba to dalyko knygą paprastiems žmonėms naudotis“⁵.

² Valančius M. Raštai. V.: Vaga, 1972. T. 2. P. 274.

³ Ten pat. P. 275.

⁴ Ten pat.

⁵ Jucevičius L. Mokyti žemaičiai / Reng. M. Lukšienė, V. Raudeliūnas. V.: Vaga, 1975. P. 112.

Visus darbus, visas pareigas kun. J. A. Pabrėža bus atlikinėjęs sąžiningai, atsidėjęs ir, galima neabejoti, kur reikėjo, kūrybiškai. Tai rodo rankraščių gausis ir didelė žmonių meilė bei pagarba. Pabrėža dirbo tarp žmonių, su žmonėmis ir žmonėms, tad jiems buvo labai reikalingas bei brangus žmogus ir dvasininkas. Tai liudija, be abejo, nepramanytos eilės prie klausyklos, gausūs, net iš tolimesnių parapijų suplaukdavę pamokslų klausytojai (o ir jis pats pamokslaudamas platokai keliavo per bažnyčias), ne mažesnės ligonių ar tik sunegalavusiųjų eilės jo laukiamajame. Rimtą požiūrį į darbą, atsakomybę įtikinamai rodo tas, kad kiekvienam darbui jo atsidėjęs buvo rengiamasi. Kiekvienas pamokslas buvo gerai apgalvojamas, pasirašomas ir daug kas atmintinai išmokstama. Pradėjęs mokytojo darbą Kretingos vienuolyno mokykloje, rengė mokiniams mokomasias priemones ir patapo bene pirmuoju lietuviško geografijos vadovėlio rašytoju. Rūpindamasis žmonių kūno sveikata studijavo botanikos, medicinos literatūrą, tyrė augalus. O kur dar gausios parapijos kunigo ar vėliau vienuolio pareigos... O, kaip reta tokių žmonių ir kaip jų trūksta Lietuvai!

Praeitų amžių Neužmirštamuosius šiandieninis žmogus neretai įsivaizduoja kaip statulas, užkeltas ant postamentų ar altorių. Tai lyg žmonės be kasdieninio gyvenimo, jo pareigų bei rūpesčių, be žemės norų, troškimų bei nuodėmių. Ir netgi be jausmų bei gyvybės. Visų jų gyvenimas panašus – gimė, mokėsi, dirbo, rašė ir pagaliau išėjo į amžinybę. O kokie tai buvo žmonės? Gal nors trupinėlių to dalyko būtų galima pamatyti ar bent apčiuopti atidžiai skaitant ir tiriant jų darbus. Bet tyrinėti tenka kiekvienam pačiam – parašytų tokio pobūdžio tyrinėjimų, kuriuose būtų stengiamasi iš kūrinių, tekstų susekti autoriaus būdo ir jo psichologijos apraiškas, kaip ir nėra. Pagaliau ar viską iš tų tekstų būtų galima išskaityti?

Koks buvo Jurgis Ambraziejus Pabrėža? “Ūgio buvęs neaukšto, juodbrūvis (=juodbruvys), visados labai linksmas, mėgdavęs dainas”, – tai Vaižganto liudijimas⁶. Ir dar: “Šventadieniais sakydavęs be galo gražius pamokslus”⁷. Ir viena, ir kita turbūt bus žmonių atsiminimai,

⁶ V a i ž g a n t o Raštai. T. 11. P. 69.

⁷ Ten pat.

nes juk pats rašytojas Pabrėžos nematė, negirdėjo ir negalėjo matyti, girdėti. Pagaliau gražus vaizdelis – vaikų būrelis apsuptas jis vaikšto po laukus, miškus, paupiais, rinkdamas augalus. Čia jau mokslo žmogaus ir žmonių daktaro rūpesčiai. O ką rodo gana gausūs išlikę jo „ryžtai“? Ar kad jis šalindavosi parapijiečių, gyveno uždarą gyvenimą, paskendęs apmąstymuose, rymojimuose (plg.: „Nevaikščioti pas parapijiečius ir neviešėti pas juos“⁸, „Su kiekvienu tiek tekalbėti, kiek būtinai reikalinga“⁹, „Vengti pasaulio“¹⁰, „Numirti pasauliui, niekinant visas jo tuštybes, pasilinksminimus ir nepastovumus“¹¹ ir kt.)? O gal, būdamas linksmo būdo ir mėgstantis bei mylintis žmones, jaunas kunigas ryždavosi tik riboti tuos susitikimus, kad daugiau laiko liktų pasirengti didiesiems kunigo ir mokslo žmogaus pašaukimo darbams bei jiems atlikti? Juk iš tų pačių ryžtų matyti ir nuolatinis rūpinimasis žmonėmis, pagarba jiems: „Neniekink kitų, o ypatingai vargšų ir tarnų <...>“¹², „Pamoksluose vengti šiurkštumų“¹³, „Klausykloje nemurmėti ir žmonių neperspėti“¹⁴, „Turi kunigas būti neblausus, visuomet ramiu veidu, malonus santykiuose su žmonėmis. <...> Būti visiems bendrai ir kiekvienam atskirai geriausiu tėvu ir broliu“¹⁵.

Žmonių gyvenimą J. A. Pabrėža pažino gerai. Jo pamoksluose gausu net žmonių elgsenos, rengimosi detalių. Iš kur jis jas galėjo sužinoti? Be to, kas šalinasi žmonių, to ir žmonės vengia. Pas Pabrėžą ir prie Pabrėžos jie plūste plūsdavo. Matyt, jis jų neapvildavo. Bendrauti bus mėgęs. Tai rodo ir platoki ryšiai su ano meto žemaičių ir ne tik jų šviesuomene, draugiški santykiai su aukštesnę vietą turinčiais žmonėmis. Antraip argi būtų kad ir prierašą minėtam J. K. Gintilai rašęs tokiu juokaujamu stiliumi: „Bówa pri muosó hoc anno No-

⁸ Kun. J. Pabrėžos dienotvarkė ir ryžtai Raudėnuose // G i d ž i ū n a s V. Jurgis Ambraziejus Pabrėža (1771 – 1849). Roma – Vilnius, 1994. P. 233.

⁹ Ryžtai, daryti 1800 m. gale // Ten pat. P. 237.

¹⁰ Ryžtai, daryti Tveruose 1801 m. // Ten pat. P. 239.

¹¹ Ryžtai, padaryti Kartenoje 1809 m. // Ten pat. P. 243.

¹² Kiti ryžtai, daryti 1800 m. // Ten pat. P. 236.

¹³ Ryžtai, daryti Tveruose 1801 m. // Ten pat. P. 238.

¹⁴ Ryžtai, padaryti Plungėje 1802 m. // Ten pat. P. 239.

¹⁵ Ryžtai, padaryti Plungėje 1806 m. // Ten pat. P. 242.

bilis Juvenis wadyynams Jomiilesta Pons Symóns Dawkąs: hic atsy-toolindams a nobis ku S. Pieters Burg mnogo spopondit, ut primum hanc urbem adveniet, sieyczas pas mus paraszik. – Bet, si non laborat aliquo morbo, vel in via kas Jo ne nookawa, arba jec kokio in szwarzkamera niezasiadł rekollekcyi, o? quam valde hreszny. Bo jau ketwyrts tam ira mensis, a On ani pisał o swojem pobyciu. Quid hic de hocce Juvene dumare? O? per multum mendax? Kad butu galema apee Ji dasyžynare, sprasiłbym Was Illum de crimine hoc pessimo admonere, et bene Jemu nakiware”¹⁶. Turbūt ne šiaip sau čia tas trijų kalbų mišinys. Tai gali būti ano meto mokytų žmonių, taip pat ir dvasininkų, žargono pašiepimas. Bet koks gražus žaismingas stilius!

Stilistas kun. J. A. Pabrėža buvo didelis. Jo pamokslai tikrai nuostabūs ir šiandien skaityti. Juose alsuoja gyvoji XVIII šimtmečio galo ir pirmosios XIX šimtmečio pusės pajūrio žemaičių kalba. Nebegalima žaisti su likimu. Tuos išlikusius prieš 150 – 200 metų rašytus pamokslius (šiomet sueina lygiai 200 metų, kai J. Pabrėža Vařniuose buvo pašventintas kunigu) kaip vieną didžiausių žemaičių kalbos paminklų, kaip vertingiausią ano meto žmonių gyvenimo, papročių šaltinį būtina pagaliau surinkti į kupetą ir išspausdinti. Tuo J. Pabrėža pasidarytų ne menkesnis mūsų kultūrai už senųjų pamokslynų (po-stilių) autorius ar rengėjus.

Būdamas mokytoju, gydydamas žmones, rinkdamas, tirdamas ir aprašydamas augalus, J. A. Pabrėža kartu dirbo ir didelį kalbos darbą. Jis buvo didis savo gimtojo krašto mylėtojas. Tad kruopščiai studijuodamas visa, ką tik priėjo, naujausia, jis stengėsi tai kartu su savo pastebėjimais bei tyrimų išvadomis pateikti gimtąja kalba. Tuo reikalu susidarė žemaičių prozodiją išreiškiančią rašybą¹⁷. Gindamas savo kuriamus augalų vardus, savo rašybą ir teisę bei reikalingumą tai savarankiškai daryti, kitame laiške J. K. Gintilai (1835 m. kovo 20

¹⁶ J. A. Pabrėžos laiškas kun. J. K. Gintilai // Ten pat. P. 263.

¹⁷ 1834 m. spalio 19 d. laiške J. K. Gintilai apie tai Pabrėža rašė: “<...> ten žmudžki Pólgłówek przyjął do swojey Pisowni podwóyne samogłoski, a to dla pokazania w wyrazach żmudzkich prozodyi tego języka nie tylko dla códzodziemców niezbędnie potrzebney, lecz i dla samych rodaków wielce pożyteczney <...>” (Ten pat. P. 263).

d.) sušuko: “Niech sobie Grecy będa ze swojemi literami i ich brzmieniem Grekami: a Żmudzini Żmudzinami” (Tegu graikai su savo raidėmis ir jų tarimu būna graikai, o žemaičiai – žemaičiai)¹⁸. O po trejų metų, 1838 m. spalio 9 d., tam pačiam adresatui rašė, jog Lietuvai artimų Žemaičių vyskupystės dekanatų kunigai maną, kad lietuviskai ne tik rašyti, kalbėti, bet ir alsuoti žemaičiai turį ir tuoj pridėda: “Niech będzie Litwa Litwą: mieszańcy mieszańcami: a Żmudzini Żmudzinami” (Lietuvą tebūnie Lietuva, mišrūnai – mišrūnais, o Žemaičiai – Žemaičiais)¹⁹. J. A. Pabrėža visą savo gyvenimą dirbo tarp žemaičių, su žemaičiais ir žemaičiams. Didelio žmogaus tai būta, tikro Žemaičių didvyrio, vieno didžiųjų tos žemės patriotų.

J. A. Pabrėža labai daug ir nuoširdžiai dirbo kaip kunigas, kaip vienuolis, kaip mokslo žmogus. “Žemaitiškai jis prirašė daugiau, negu visi kiti XIX amžiaus pirmos pusės rašytojai kartu – gal tik vieną S. Daukantą išskyrus”, – ši jo biografo V. Gidžiūno mintis²⁰, be abejo, bus perdėta. Bet tikra yra tai, kad ir dabar, jau gerokai per laiką apipėšiotas, apnykęs, Pabrėžos rankraščių palikimas tebėra išpūdingas. 1939 m., devyniasdešimt metų praėjus po jo mirties, buvo rašoma: “Mūsų mokslininkai galėtų iš jo pasimokyti planingumo, kruopštumo ir darbo meilės, kalbininką ir literatą patrauktų jo susisielojimas ir rūpesčiai žemaičių kalba ir rašyba, o dvasininkai, perskaitę bent vieną jo pamokslą, turėtų rausti dėl dabartinių pamokslų tuštumo ir neaktualumo”²¹.

Nijolės Kišūnienės sudarytoje J. A. Pabrėžos bibliografijoje²² surinkti visi išlikę ir iš kur nors žinomi, kieno nors minėti šio žmogaus darbai. Čia surašyti 107 Pabrėžos parašyti dalykai, iš jų 8 paskelbti (tik keturi eilėraščiai prie gyvos galvos!). Rankraščiai apima geografią (1), botaniką (19) ir medicinos (17) bei tikybos (18) sritis. “Lie-

¹⁸ Ten pat. P. 265.

¹⁹ Ten pat. P. 270.

²⁰ Ten pat. P. 214.

²¹ P o v i l o n i s J. K. Ambraziejaus Pabrėžos pamokslų stilius // Dienovidis. 1939. Nr. 3. P. 122.

²² K i š ū n i e n ė N. J. Pabrėžos bibliografija // Jurgis Pabrėža (1771 – 1849). V.: Mintis, 1972. P. 95 – 107.

tuvių enciklopedijoje” rašoma, kad Pabrėža paliko 250 pamokslų tekstų, sudarančių 3104 puslapius²³. Likę 44 rankraščių palikimo dalykai (107–8–55) – tai įvairiais reikalais rašyti raštai, išrašai, rankraščių nuotrupos ir laiškai (nemažai kas čia rašyta lenkiškai). Deja, nemaža Pabrėžos rankraščių dalis yra dingusi, gal net žuvusi amžinai. Likimas ir žmonės šio darbštaus žemaičio palikimui buvo ir tebėra labai negailestingi.

Ne geresnis likimas ir J. A. Pabrėžos sulasioto ir sutvarkyto herbaro, kurio gal tik šeštoji dalis (apie 150 lapų) pasiekė Lietuvoje mūsų dienas. Tai rodo R. Jankevičienės ir Ž. Lazdauskaitės paskelbti duomenys²⁴. Neatsakingai dalyta, vežiota ir negrąžinta didžiausia šio nepakartojamo pirmosios prabėgusio šimtmečio pusės augalyno dalis yra palaidota.

Du šimtai dvidešimt penktąsias J. A. Pabrėžos gimimo metines gimtasis kraštas sutiko pagaliau sulaukęs jam skirtos monografijos – Viktoro Gidžiūno knygos “Jurgis Ambraziejus Pabrėža (1771 – 1849)”, išleistos Lietuvių katalikų mokslo akademijos rūpesčiu 1993 m. Romoje²⁵. Šimtas tos knygos puslapių skirtas Pabrėžos gyvenimui (pirmoji dalis “Pabrėžos asmuo ir jo apaštalavimas”), kitas šimtas jo pamokslams nagrinėti (antroji dalis “Žemaičių papročiai Pabrėžos pamoksluose”). Labai vertingi tos knygos priedai, kuriuose paskelbti vienas pamokslas, kunigo ryžtai, pora eilėraščių, testamentai, pluoštelis laiškų, pamokslų sąrašas ir dar vienas kitas dokumentas. Deja, ir vėl mūsų didžiajam Neužmirštamajam nepavyko – tiek tesuspėjo padaryti pats knygos autorius. Keliolika trečiosios dalies (“Pabrėža – mokslininkas, gydytojas ir pilietis”) iš V. Gidžiūno surinktos medžiagos, užrašų bei apmatų I. Vaišvilaitės surašytų puslapių tėra nedrąsus akies mestelėjimas į reikšmingiausią Lietuvos mokslo istorijai Pabrėžos veiklos barą ir jo palikimo dalį. Tiesa, tas baras gražiai patyrinėtas gerokai anksčiau – Botanikos instituto 1972 m. išleistoje knygoje “Jurgis Pabrėža (1771 – 1849)”.

²³ Lietuvių enciklopedija. [Bostonas, 1960]. T. 21. P. 303 – 304.

²⁴ Jankevičienė R., Lazdauskaitė Ž. Išlikęs J. Pabrėžos aukštesniųjų augalų herbaras // Jurgis Pabrėža (1771 – 1849). P. 26 – 27.

²⁵ Deja, šioje įdomioje knygoje gausoka įvairių kalbos negerovių.

Knygoje J. A. Pabrėža plačiai parodytas kaip žmogus ir ypač kaip kunigas bei vienuolis. Tai būta labai doro, sąžiningo ir pareigingo žmogaus. Jo rūpintis ne savimi, ne aukštesnėmis vietomis ar geresniu savo paties gyvenimu, bet šios žemės praivių, su kuriais jam buvo skirta kartu vaikščioti gyvenimo takais, dvasios ir kūno sveikata. Visą savo gyvenimą, visą save jis atidavė kitiems. Po tokio pristatymo nestebina paties kalbamos knygos autoriaus V. Gidžiūno rašymas „Lietuvių enciklopedijoje“, kad J. A. Pabrėža „turi visas tas savybes, kurių Bažnyčia reikalauja skelbdama palaimintaisiais“²⁶.

Labai labai gaila, kad vis dar neatsiranda žmogaus, kuris imtųsi nuodugniai ištirti ir aprašyti J. A. Pabrėžą kaip mokslininką, kaip lietuvių mokslo kalbos kūrėją ir kaip žmonių gydytoją. Ir dabar, kaip ir prieš keliolika ar keliasdešimt metų, galima drąsiai pakartoti, kad jo darbai tebėra svarbus mokslo, terminologijos ir apskritai kalbos šaltinis, nes jis buvo pirmasis sąmoningai ir sistemingai lietuviškai kūręs terminus ir pats tai suvokęs. Jis pirmas formulavo lietuvių mokslo terminijos sudarymo principus ir ypač tam reikalui iškėlė gyvosios kalbos svarbą. Pagaliau jis pirmas ėmė rašyti lietuviškus terminų žodynus. Tiesa, pats Pabrėža visa tai darė žemaitiškai, savo žemaitybę aiškiai suvokdamas ir pabrėždamas. „Pastabose dėl tikros Žemaičių floros sudarymo“ („Uwagi dotyczące się ułożenia doskonałej Flory Żmudzkiej. Miłośnikom Flory Żmudzkiej i znawcom języka żmudzkiego, poświęcone“) jis nuodugniai aiškino, kad tikras Žemaičių botanikas turi pats rinkti augalų vardus, ypač iš senų moterų, žolininkių, rinkti ne vien savo parapijoje ar apylinkėje, bet visuose Žemaičiuose ir visoje Lietuvoje, išsiaiškinti, kokie augalai kur kuriuo vardu vadinami ir nuodugniais tyrimais remdamasis parinkti tinkamiausius vardus²⁷.

²⁶ Lietuvių enciklopedija. T. 21. P. 304. Beje, mintis imti rūpintis, kad Pabrėža būtų pripažintas palaimintuoju, V. Biržiškos žodžiais, buvusi kilusi prieš Antrąjį pasaulinį karą (žr.: B i r ž i š k a V. Aleksandrynas. Čikaga, 1963. T. 2 P. 311). Bet, matyt, tikima ar norima sudaryti bei palaikyti įsitikinimą, kad ir prie Dievo kojų vietą lengviau gauna kilmingieji, aukštesnieji dvasininkai negu eiliniai kunigai ar juolab išpažinėjai.

²⁷ Iš Pabrėžos nespausdintų botanikos raštų // Kosmos. K., 1923. Sąs. 2. P. 183 – 184.

Kruopščių bei nuodugnių studijų verta ir paties J. A. Pabrėžos kalba, turinti visai neblogai atspindėti gyvąją XVIII a. galo ir pirmosios XIX a. pusės pajūrio žemaičių šneką, bet kartu rūpestingai išdailinta, grakšti, darniai ritmingai vilnijanti kaip netoliese tai ramiai ošianti, tai siautulingai šniokščianti Žemaičių jūra. Pabrėžos pamokslai – tai nuostabus iškaltos meno ir gyvos kalbos lydinys, tikro žodžio meistro kūriniai. Puiki ir kitų jo rašinių kalba. Gyvąją kalbos tėkmę Pabrėža norėjo perteikti ir savo rašyba. Laiškuose J. K. Gintilai jis ne kartą aptarinėjo įvairius savo rašybos rūpesčius, pabrėždamas, kad “geriausia rašyti taip, kaip kalbame”²⁸.

Savo požiūriu į rašomąją kalbą J. A. Pabrėža smarkiai bus skyręsis nuo savo jaunesniojo bičiulio S. Daukanto. Pastarasis, laikui bėgant, ėmė taikytis prie visų lietuvių, galbūt kartais norėdamas, kad jo pajūrio žemaičių tarmei būtų lengviau įsigalėti kaip bendrinei lietuvių kalbai, bet gal greičiau nusileisdamas kitų tarmių pamatu rengtų raštų tradicijai. O Pabrėža savo gausiuose raštuose bus siekęs išlaikyti kuo tikresnę savo tų pačių pajūrio žemaičių kalbą (abudu juodu su Daukantu buvo kilusiu iš tos pačios Lenkimų parapijos). Tuo, kaip patikimas ano meto kalbos paminklas, Pabrėžos raštai yra be galo brangūs, deja, kol kas nebranginti ir tinkamai neįvertinti.

Be abejo, gyvajai gimtajai tarmei išsaugoti J. A. Pabrėža turėjo kur kas geresnes sąlygas negu S. Daukantas. Juk beveik visą gyvenimą jis praleido Žemaičiuose (išskyrus porą mokslo metų Vilniuje) ir didžiausią jo dalį gimtosios tarmės aplinkoje, įvairiausiomis aplinkybėmis nuolat bendraudamas su žmonėmis, kitaip kalbėti nė nemokėjusiais. Bet juk sąlygas žmonės paprastai patys susidaro. Pabrėža taip sutvarkė savo gyvenimą, kad nuolat būtų tarp žemaičių ir ne kaip koks pareigūnas ar atitrūkęs nuo žmonių asmuo, o kaip paprastas, širdingas ir rūpestingas jų dvasios ir kūnų daktaras. Jis suprato žmones ir žmonės suprato jį.

Žmonės suprato Jurgį Ambraziejų Pabrėžą ir jo neužmiršo. Nevysta gėlių žiedai ir neužželia takas prie jo kapo. Žmonės net keliais eina aplink tą kapą, meldami pagelbos savo ligose ir žemės rūpes-

²⁸ J. A. Pabrėžos laišakai kun. J. K. Gintilai // G i d ž i ū n a s V. Min. veik. P. 264.

čiuose, nes „nuo neatmenamų laikų tėvas Ambraziejus Kretingos apylinkės liaudies laikomas šventuoju”²⁹. Toks būti jis ir norėjo, gyvenimo vidurdienį, vikaraudamas Plungėje, 1806 m. pasiryžęs būti šventas ir nepeiktinas, šventas siela ir kūnu, gyvenimu, pavyzdingumu, mokslu ir girtiniais poelgiais³⁰. Švento žmogaus garbę J. A. Pabrėžai suteikė ir antrą šimtą metų pripažįsta jo mylėtų žemaičių, jų vaikų ir provaikių širdys.

Tobulumas aiškiausiai matomas pasidaro po mirties.

²⁹ Tėvas Placidus Barius, OFM. Provinciolo paaikškinimas // Ten pat. P. XIII.

³⁰ Ryžtai, padaryti Plungėje 1806 m. // Ten pat. P. 241.